

**СИРАК СКИТНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО ПО ИЗКУСТВОТА.
АКТУАЛНОСТ НА ПОСЛАНИЯТА**

Проф. д-р Людмила Стоянова
ВСУ „Черноризец Храбър”

Резюме: В статията са представени идеите на българския художник-интелектуалец и арт-журналист Сирак Скитник относно организирането на художественото образование в страната (дизайн на околната среда, артдизайн, хореография и театър). Обучителните задачи, възлагани на студентите от техните преподаватели, следва да съответстват на реалните житейски потребности и на изискванията на технологичната среда. Студентските разработки трябва да бъдат насочени към практиката – такива са основните тези в образователните идеи и методически постановки на художника.

Ключови думи: *Сирак Скитник, художествено образование, дизайн на околната среда, артдизайн, балет, театър*

Sirak Skitnik for arts education. Timelines of messages

Summary: The article presents the ideas of the Bulgarian artist-intellectual Sirak Skitnik for the organization of arts education- environmental design, art design, choreography and theatre. The assigned to students by teacher should comply with real life needs and the requirements of technological environment. Student works should be applicable in real life- these are the main theses in the educational and methodological views of the artist.

Keywords: *Sirak Skitnik, arts education, environmental design, art design, ballet, theatre*

Художественное образование в соответствии с идеями

Сирака Скитника. Актуальность идей

Резюме: В статье представлены идеи болгарского художника-интеллектуала Сирак Скитник для организации художественного образования – проектирование окружающей среды и артдизайн, театра, хореографии и балета. Практические задания, заданные студентами должны быть частью проблем реальной жизни и технологической среды. Студенческая работа должна быть применима на практике – это главный тезис в образовательных и методологических взглядов художника.

Ключевые слова: *Сирак Скитник, художественное образование, художественный дизайн, дизайн окружающей среды, балет, театр*

Живеем в условия на тотална промяна на политическата и икономическа парадигма. Преходът наложи пазарните отношения и инициира търсенето на нови концептуални основи на образователните и културните политики. Субектите на образованието по изкуствата – университети, факултети, катедри и, разбира се, преподаватели, активно преобразуват мисията, целите и методите на работата си. Оказва се обаче, че и в старата ни, предеветосептемврийска образователна традиция, в делото на някогашните „напътници”¹ на обучаваните по изкуствата, можем да открием идеи и практики, които си струва да се препрочетат, защото са в състояние да подкрепят сериозно осъществяването на извършваната днес образователна трансформация. Отнася се за поредно потвърждение на популярната сентенция, че всичко ново е всъщност добре забравено старо.

---

¹ „Напътник” – окаянилизъм на Сирак Скитник, ползван в публикациите му във в. „Слово”.

Към нея именно ни отвежда прочитът на няколко публикации на Сирак Скитник от 20-те години на 20. век във в. „Слово“: „В Художествената академия“, „Свършилите Художествената академия“, „Културни грижи“, „Приложно изкуство“, „Изкуството на текущия ден“, „Талант и култура“, „Театъра и артистите“, „Школата при театра“, „Личният чар“, „За балета ни“, „Път за нашия сценичен танц“, „Даровити деца“, „Да няма недоразумения“ и др. Всички те са провокирани от острата нужда за оптимизиране на обучението в Художествената академия, в училищата по изкуствата в Трявна и Русе и в подготвителната школа за актьори към Народния театър с оглед нуждите на живота. Прегледът на „Слово“, и в частност на рубриката „Изкуство и публика“, чийто водещ е художникът, ни среща неведнъж с публицистично разгорещени негови текстове по проблемите на българската култура. Забележителното си дълголетие споменатата рубрика дължи в значителна степен тъкмо на неговото темпераментно перо на артжурналист и художествен критик. От там той инициира дебати по значими социокултурни, художествено-творчески, включително и академични проблеми. Ролята на артжурналистиката очевидно разбира не само в аспекта на публичното анонсиране и коментирание на артефактите, но и като задължение да бъде професионален и нравствен коректив спрямо поведението на свързаните с обучението по изкуство образователни институции.

Способността да се адаптират към изискванията на практиката е от ключово значение за обучаващите институции, счита художникът и призовава да се разчупи психологическата закостенялост в преподавателските среди. Обучаващите институции следва да се проверяват за своята пригодност по стойността, която биха добавили към икономическото статукво. Образователният процес не може да мине без да

учи на креативност, иначе абсолютистите ще се окажат непригодни за пазара на труда. Преподавателите трябва да заложат на методологии, насърчаващи към иновации и промяна. Така накратко можем да резюмираме образователните идеи на Сирак Скитник.

*“Не зная има ли другаде страна, където младежта показва такава одареност, както у нас.”*² – започва един от коментарите си в авторитетния национален всекидневник художникът в далечната 1929 г., като веднага опровергава първоначалното впечатление, че изгражда етноапологизиращ текст. Защото със следващата си реплика, очевидно силно оболен, релативизира тази теза: *„Но надали и другаде дарбата, тъй бързо изсъхва и прецъфтява, както у нас. Всяка година почти и специалните, и средните училища ни показват един сравнително голям процент на одарени деца и младежи. Радостно се мярнат имената им в отзиви и преценки, но когато след години потърсите следата от техния тъй хубаво и надеждно почнат път – следа не намирате или намирате бледи прояви, които съвсем не покриват възторга, с който са били посрещнати. Дългият поменник на млади сили, които са излъгали надеждите ни, расте.”*³

Художникът споделя с читателите и друго свое безрадостно наблюдение: *„Мнозина хора на изкуството и техниката надрастват страната, в която са се родили – но у нас малцина достигат ръста на земята си. Ние ли се лъжем в техните възможности, те ли заравят таланта си в земята, безсилни да го умножат?”* В същия експресивно-метафоричен стил по-нататък дава гласност на загрижеността си от неудовлетворителното състояние на обучението по изкуствата, по-точно от несъответствието между таланта на нацията и капацитета на обучаващите,

---

² Даровити деца. Във: в. Слово, бр. 2124/1929 г.

³ Пак там.

на които е гласувано доверие да насърчават, култивират и развиват този талант:

„Нашите таланти приличат на ценна руда, от която с примитивни средства едва можем да извлечем десетина-двадесет процента от скъпия метал, който тя съдържа. Изглежда, че ние нямаме още културата, знанието и техниката да изтръгваме пречистени и динамизирани духовните ценности, които крие племето ни.“⁴

Сирака тръби тревога за дефицита на компетентни преподавателски екипи в Художествената академия в София и в специалните училища по изкуствата в провинцията. На даровитите младежи препоръчва активно самообразование и каляване на творческата воля:

„Една жилава, корава воля, системна работа – това днес е може би единственият път у нас, който може да спаси таланта. Това, което условията отказват, трябва талантът сам да си го създаде. Липсата на обща културна влага у нас трябва да бъде заменена с култура, срещу апатията трябва да бъде издигнат ентузиазмът на една творческа воля.“⁵

Художникът все пак си дава ясно сметка, че волята за труд и самообразованието не са достатъчни за израстването на таланта. Затова нееднократно, от двете си основни гражданско-публицистични трибуни – всекидневника „Слово“ и емблематичното списание „Златорог“, коментира нуждата от усъвършенстване, разширяване и укрепване на вече изградената у нас през 30-те години на века мрежа от специализирани учебни заведения, подготвящи бъдещите български художници, актьори, дизайнери-приложници и преподаватели по рисуване. Тези учебни заведения, включително и Художествената академия, смята за стегнати в корсета на

---

⁴ Пак там.

⁵ Талант и култура. Във: в. Слово, бр.1825/1928 г.

закостенели, изживели времето си образователни методи. Те следва да бъдат реорганизирани из основи, като предлаганите в тях знания и развиваните умения трябва да осигуряват преди всичко възможност за успешна реализация в актуалната практика. *„Обществото, ако иска да присъствува на по-малко духовни погребения, – категоричен е той, трябва не само сантиментално да се възхищава от даровитостта на нашата младеж, а трябва да се помъчи да ѝ създаде условия за едно нормално развитие.”*⁶

Преди Балканските войни сливенчанинът Панайот Тодоров с артистичен псевдоним Сирак Скитник посещава школата за авангардни изкуства в Санкт-Петербург. Негови състуденти са бъдещи световни звезди в живописата като Марк Шагал и Василий Кандински. Българският младеж изучава сценография и рисува плакати за театрите на аристократичната северна столица. Талантът и високият му интелектуализъм получават обществено признание – допуснат е в елитарното творческо общество „Мир искусства”, печата стихове в списание „Аполлон”, където публикуват Чехов и Горки, участва в изложба на Съюза на младите в Петербург и получава насърчително писмо от Николай Ръорих за показаното от него там. След войните, в качеството си на арткулумнист на „Слово” и съредактор на Вл. Василев в „Златорог”, плътно следи и информира за случващото се в артсалоните у нас и в Европа. Като един от художествено най-високо образованите хора в България през онова време, той следователно отлично знае какво е нужно, за да може обучението в Художествената академия, в актьорската школа при Народния театър и в училищата по приложни художествени занаяти да надмогне хоризонта на своето твърде остаряло доморасло педагогическо кредо:

„Трябва ли, например, – звучи обвинително гласът му в рубриката „Изкуство и публика”, да извиняваме с беднотата и лошите условия, в

---

⁶ Пак там.

които живеят учениците, дори с тяхната неукрепналост в занаята, че техният учител ги е заставил да се потят над някакъв безвкусен „модел“, който не заслужава да пристъпи прага на училището?”⁷

В продължение на десет години от 1920-та до 1930-та, в юнските броеве на „Слово“ художникът редовно коментира качеството на подготовката на завършващите Художествената академия – обикновено около тридесет души, профилирани по живопис, скулптура и декоративно-приложно изкуство. Оценява излаганите в Академията творби на абсолвентите, прогнозира бъдещето развитие на най-способните сред тях, а заедно с това разсъждава върху равнището на подготовката в учебното заведение и предлага идеи за подобряването му. Прави впечатление изключителният селективен усет, когато назовава най-добрите сред абсолвентите – онези, които дават най-големи надежди и които в крайна сметка действително оставят трайна диря в националния художествен живот: Иван Фунев, Стоян Венев, Ненко Балкански, Златю Бояджиев, Вера Лукова... Не ми е известно някой в наше време да прави подобни публични обзори на показаното от абсолвиращите по изкуствата, а още по-малко мога да си представя днешен национален всекидневник, който да отдели място на подобни публикации, както е правил това някогашният в. „Слово“.

До неотдавна обучението по специалността *„дизайн на средата“* у нас се считаше за утопия. Днес все още говорим за нея като наскоро отвоювана образователна цел. И само един най-тесен кръг познавачи на културното ни наследство знаят, че още през 20-те години на миналия век Приложният отдел на Художествената академия вече е решавал подобен образователен казус, а още по-малко пък са ония, които са осведомени, че най-запаленият застъпник на подобно образование у нас е бил именно Сирак

---

⁷ Да няма недоразумения. Във: в. Слово, бр. 2427/1930 г.

Скитник. Оставил ни е впечатляващи текстове, приветстващи идеята за подобно образование, но и такива, в които яростно критикува начина на реализацията му и неуморно воюва за извеждането му в синхрон с европейските академични практики. Публичност на схващанията си по въпроса дава пак чрез рубриката „Изкуство и публика” на в. „Слово”. В нарочна статия там, поздравявайки раждането на новия Приложен отдел, художникът предвидливо предупреждава:

„Върху тоя отдел от Академията трябва да се помисли не на шега: инак той се явява ненужен, безмислен, ако ученикът след свършването му трябва да почва отново, ако той още от първия ден види, че учението му в училището е било едно книжно, лишено от смисъл изхабяване на сили и материали.”⁸

В поредица публикации Сирака чертае програмата и стратегията, които би трябвало да следва новосформираното учебно звено. Студенските дизайнерските разработки да съответстват и да се включават в реално съществуващата жизнена и технологическа среда – това е водещото ядро в учебно-методическите му идеи.

Подлагайки през следващите години на все по-обстойна рентгеноскопия обучението в Приложния отдел на Академията, художникът упорито настоява за сериозното му реформиране. Трансформацията трябва да има за цел хармоничното съчетаване на общохуманитарната и естетическата подготовка с преподаването на уникални дисциплини, позволяващи практическо навлизане на студентите в тайните на „занаята”. Жизнено важно е да се изгради пряка връзка между обучението и съвременното производство и строителство. Ето как той вижда прагматиката, смисъла на обучението по „артдизайн“:

---

⁸ Приложно изкуство. Във: в. Слово, бр. 2132/1929 г.

„Съвременната архитектура иска декоративна скулптура, багрово разрешение на интериора, проекти за интериорни дреболии; младата ни индустрия иска проекти за плакати, за артикулни форми, проекти за тъкани, за стъкло, за метал, за дърво, проекти за етикети, за опаковки и пр. С малки изключения нашият приложник го няма там, не е подготвен за това. Цялата плакатна продукция в София, дори в провинцията, е в ръцете на руснаци. Те рисуват и икони, и декори за нашите провинциални и за някои столични театри. Защо е тогава Приложният отдел при академията – за да създава хора, които да търсят чиновнически места? За съвсем малкото учителски места по рисуване, които се откриват, и така чакат сума художници.”⁹

Едно, претендиращо за съвременност обучение по приложно изкуство не бива да пренебрегва изискванията и нуждите на текущия ден, категоричен е колумнистът на „Слово”:

„Приложният отдел при нашата академия като че ... .. не вижда достатъчно ясно художествените нужди на деня, или, виждайки ги, е безсилен, неподготвен да ги задоволи. - Затова, с малки изключения, почти цялата индустриално-художествена и занаятчийско-художествена продукция се изпълнява от хора, които не са свършили Приложния отдел на Художествената академия. Как да си обясним това? Между няколкото причини на първо място седи техническата неподготвеност на нашите художници. Дори и когато не им липсват знания, те не умеят технически да изпълнят известна работа – никой не ги е научил...”¹⁰

Известно е, че най-доброто средство да се повиши качеството на всяко образование е като се повиши качеството на преподаването и на

---

⁹ Декоративна скулптура. Във: в. Слово, бр. 1249/1926 г.

¹⁰ Изкуството на текущия ден. Във: в. Слово, бр. 2490/1930 г.

преподавателския състав. От страниците на „Слово” Сирак Скитник обявява война на недостатъчно компетентните и изоставачи от времето преподаватели, прекалено книжни, кабинетно стерилни, непознаващи нуждите на културната индустрия и икономическите закони. Те заразяват възпитаниците си с духа на сладникавата сантименталност, кича и посредствеността:

„Не е ли смешно да се правят нескопосни декоративни „композиции“ като „Смъртта на Клеопатра”, например, а приличен проект за едно кандило за една машина, за един плат, за един килим, да не може да бъде даден? Нашият архитект и фабрикант още търсят чужди образци или чужденци, въпреки че толкова „приложители“ е пуснало нашето училище.

Явно е, те са неподготвени за сътрудници на съвременното ни производство.

Трябва коренно да се изменят системата и схващанията на това дилетантско, сантиментално „декораторствуване“ в нашата Академия. И повече вкус и съвременност трябва да бъдат внесени там. Кому са нужни тия безмислени огледала и закачалки с тъпи човешки фигури (изложени в резбарския отдел тая година), изработката на които е коштувала толкова труд и толкова насилие над добрия вкус? Кому са нужни и тия комични „прометеевци“, вързани с панделки?”¹¹

Резултатите от обучението са особено важни и в чисто човешки, морално-етичен план – с оглед реализацията на завършилите Приложния отдел. Този отдел „трябва така да бъде поставен и ръководен така, че онези, които го завършват, да намират горе-долу приложения на своите знания и сръчност в практическия живот, не да изпитват една обидна безпомощност и неподготвеност да изкарат късче хляб с това, което

---

¹¹ Приложно изкуство. Във: в. Слово...

божем толкова години са изучавали в училище. Тоя въпрос надхвърля теоретичните и методични умувания. Това е жизнен въпрос... ”¹²

Следват още препоръки в същия дух, незагубили значимостта си и днес: „Един приложен отдел преди всичко трябва да бъде отражение на съвременния художествен вкус и стил, да е запознат с всички материали, търсени от съвременната украса в различните индустрии и занаяти, да е жизнен и отзивчив към текущия ден. Инак, работата която трябва да даде хляб и да набележи път на неговите питомци, ще ги отмине като неподготвени и безсилни да се справят с нея. Защо е тогава нужен? Да увеличава числото на художествующите ли? ”¹³

Заслужава си да препрочетем и препоръките за усъвършенстването на полагащото в онова време основите си **образование по сценичните изкуства** у нас. Художникът-интеректуалец приветствува създадената от режисьора Николай Масалитинов драматическа школа при Народния театър, обявява я за необходима за нормализиране на бъдещата работа на театъра именно защото приучава дарованията към смислен и уяснен начин на работа, към системност в труда им. Успоредно обаче развива и една своя теза, която, съотнесена към нашето време на тотална пазарна ориентация и комерсиализация на образованието, включително и в областта на изкуствата, би следвало да разбуди приспаното чувство за отговорност спрямо това как и кого допускат в университетите и кому и защо се издават експертни дипломи. Загърбваната принципност, непростимата доза компромиси на приемните изпити, а и по време на обучението и оценяването, е факт, който има тежки социални и лични последици при професионалната реализация на абсолвиращите, твърди Сирак Скитник. Морализуващите му

---

¹² Приложно изкуство. Във: в. Слово...

¹³ Пак там.

педагогически напътствия, макар и формулирани преди повече от 80 години, звучат пределно актуално и атакуват притъпеното чувство за гражданска и човешка отговорност в днешните ни академични среди, фетишизиращи пазарните критерии и благочестини при приема и извеждането на студентите до финалната права:

„Школата при Театра – пише през 30-те години на миналия век Сирака, би трябвало да се освобождава всеки две години от всички свои ученици, показали безнадеждна посредственост. Защо да се подхранват празни надежди, защо да се намалява качественият състав на школата и защо да се стира процесът на търсене на млади таланти? Доста от сега школуващите дадоха премного доказателства, че от тях артист не ще стане. Човечно е дори, отсега да им се каже да си потърсят друг път в живота. По-жестоко е да се създават закъснели трагедии.“¹⁴

Акцентно е откроена и темата за конкурентоспособността на завършилите – проблемна и за днешните образователни политики по изкуствата:

„Преди няколко дни в студията при Народния театър са произведени проверочни изпити на учениците, постъпили миналата година и от двадесет души само шест души са оставени да продължат работата си в театра. Следният сезон ще им бъде дадена възможност да опитат силите си в репертоарните представления. Нека и тия шест души разберат (да няма недоразумения), че тепърва ще покажат нужни ли са за сцената.“¹⁵

Колумнистът на „Слово“ е сред първите, които заговорват за освобождаването на сценичния ни танц от дилетанщината и любителския произвол и за назрялата обществена необходимост от целенасочено

---

¹⁴ Школата при Театра. Във: в. Слово, 2091/1929 г.

¹⁵ Пак там.

обучение по танцово изкуство у нас. Само така българите могат да създадат своя сценична хореография. *“Сценичният танц е най-занемареното изкуство у нас. Той като че ли и няма амбицията да бъде нещо повече от десето колело в театъра ни.”* – констатира Сирака в критическия етюд „За балета ни” и продължава: *„В работата на балетистите ни нещо съществено липсва, за да бъде тя поне приемлива.”*¹⁶ Те се люшкат *„между ритмична илюстрация на музика, акробатика и ловки скокове, смесени с елементи от класическия танц.”*¹⁷ У тях има непростимо *„пренебрежение към занаята на изкуството, към системната, продължителна техническа подготовка, без която е немислим нито класическият, нито съвременният танц. Преди всичко тялото, за да бъде устойчиво и послушно на творческите замисли на танцьора, трябва да бъде системно технически подготвено.”*¹⁸

Безцветността, обездушеността и баналността в изпълненията на балетистите от Народния театър Сирака обяснява с отсъствието на професионално обучение. Само при една профилирана предварителна системна работа с бъдещите танцьори българският балет би могъл да бъде съживен и освободен от лошите си навици – би могъл да бъде „въведен в една по-културна хореографична атмосфера”, смята той.

Неизтощим новатор и реформатор в битието си на живописец, артжурналист и радиочовек (като началник на държавното радиоразпръскване е създал БНР, радио Варна, Радио Стара Загора и радио Скопие), Сирак Скитник очевидно е изключително неординерен и провокативен и с дидактическите си идеи. Особено с твърдението си, че с проявите на излишен такт и педагогическа сантименталност, с

---

¹⁶ За балета ни. Във: в. Слово, бр. 1863/1928

¹⁷ Пак там

¹⁸ Пак там.

псевдохуманното насърчаване на всички обучавани „по равно”, преподавателят може да отключи маниакалност и да провокира бъдещи житейски трагедии. Той пледира за навременно очертаване на граници и издигане на бариери между таланта и посредствеността. Този свой принцип вменява като особено важно задължение на преподаващите изкуство. Към тях впрочем предявава и ред други високи изисквания, а професионалната им мисия дефинира така: *„Да бъдеш учител, ръководник не е нужно само технически да владееш занаята и всички технически негови тайни, а трябва да притежаваш верен усет към стилове, форма, облагороден вкус и безспорен усет към съвременността, за която работиш.”*¹⁹

Артколумнистът на „Слово” не просто провежда културно-просветни акции от страниците на вестника, а държи да обоснове пред аудиторията техния смисъл, обществената им ефективност, очертава пътищата и средствата за постигане на високи резултати в сферата на художественото образование предвид настоящи и бъдещи обществени потребности. Учебните заведения по изкуствата той определя като жалонни с оглед бъдещото развитие на културния живот в страната и горещо препоръчва преподаването на дисциплини, които ще позволят на обучението в тях да се модернизира и европеизира. Продуктивното му, високо ерудирано въображение изригва идеи, кове образователни планове и модели, които не са в компетенциите и биха били сериозно изпитание за редовия журналист. Публикациите, в които Сирак Скитник излиза с предписания на просветен експерт, не губят валидността си и днес. Те не се изчерпват в историко-свидетелската си роля и, мисля, че следва да бъдат вкарани и в съвременен дидактичен оборот.

---

¹⁹ Да няма недоразумения. Във: в. Слово...